

**GETEROMILLATLI OILALARDA TUG'ILGAN SHAXSLARDA ETNIK IDENTIKLIK
NAMOYON BO'LISHINING EMPIRIK TADQIQ ETILISHI**

Nuralieva Dildora Mamurjonovna

Farg'ona davlat universiteti psixologiya Kafedrasi kattao'qituvchisi psixologiya fanlari bo'yicha falsafa dokori (PhD).

**ЭМПИРИЧЕСКОЕ ИЗУЧЕНИЕ ЭТНИЧЕСКОЙ ИДЕНТИЧНОСТИ У ЛИЦ,
РОЖДЕННЫХ В ГЕТЕРОНАЦИОНАЛЬНЫХ СЕМЬЯХ**

Нуралиева Дилдора Мамуржоновна

PhD по психологическим наукам старший преподаватель кафедры «Психология» Ферганский государственный университет

**EMPIRICAL STUDY OF ETHNIC IDENTITY IN PERSONS BORN IN HETERO-
NATIONAL FAMILIES**

Nuralieva Dildora Mamurjonovna

*PhD in Psychological Sciences Senior Lecturer at the Department of Psychology
Ferghana State University e - mail: Bonu_dilya84@mail.ru*

Annotatsiya: *Maqolada Turli xalqlarning etnomadaniy o'ziga xosligini o'rganish an'anaviy ravishda shaxsning rivojlanishi va shakllanishini o'rganish usullaridan biridir. Umuman olganda, etnik-madaniy o'ziga xoslik yetarlicha o'rganilmagan, garchi so'nggi o'ttiz yillikda u bir qator tadqiqotchilarning e'tiborini o'ziga tortgan bo'lsa ham. Millatlararo nikohda tug'ilgan bolalarda etnomadaniy o'ziga xoslikni rivojlantirishning o'ziga xos psixologik xususiyatlari va qiyinchiliklari mavjud*

Kalit so'z: *Etnik identiklik, oila, millat, madaniyatlararo, gnrnologik yondashuv, madaniyatlararo, oila munosabatlari, identifikatsiya, component, etnik-madaniyat.*

Аннотация: *В статье изучение этнокультурной самобытности разных народов традиционно является одним из методов изучения развития и становления личности. В целом этнокультурная идентичность малоизучена, хотя в последние три десятилетия она привлекла внимание ряда исследователей. Дети, рожденные в межнациональных браках, имеют специфические психологические особенности и трудности в развитии этнокультурной идентичности.*

Ключевые слова: *Этническая идентичность, семья, нация, межкультурный, гендерный подход, межкультурный, семейные отношения, идентификация, компонент, этнокультура*

Abstract: *In the article, the study of the ethno-cultural identity of different peoples is traditionally one of the methods of studying the development and formation of the*

individual. In general, ethno-cultural identity is understudied, although it has attracted the attention of a number of researchers in the last three decades. Children born in inter-ethnic marriages have specific psychological characteristics and difficulties in developing ethno-cultural identity.

Key word: *Ethnic identity, family, nation, intercultural, gender approach, intercultural, family relations, identification, component, ethno-culture.*

Etnopsixologiyada tarixan tadqiqot olib borishning 2 ta yondashuvi mavjud: etnologik psixologiya (yoki psixo-antropologiya) va madaniyatlararo (qiyosiy madaniyat psixologiyasi). Birinchi yondashuv mazmuniga ko'ra, bitta madaniyat tashuvchilarning ruhiy xususiyatlarini o'rganishda madaniyatga xos tahlil birliklari va atamalar qo'llaniladi. O'rganilayotgan hodisa asta-sekin ochiladi, mazkur jarayonda tadqiqotchi diniy guruhga qo'shilishi, o'z xatti-harakati va odatlarini qayta qurishi, uning a'zosi bo'lishi kerak mazmunidagi gipotezalar mumkin emas:

Ikkinchi yondashuv mazmuniga binoan, madaniyatlararo farqlar va o'xshashliklarni tushuntirish istagi bilan ikki yoki bir nechta etnik guruh shaxslarining psixologik hayotini o'rganish, tahlil birliklaridan foydalanish, o'zga madaniyat ta'siridan ozod deb hisoblanadi. Tadqiqotchining o'rganilayotgan etnik guruhlardan uzoqlashish istagi bilan tashqi kuzatuvchi pozitsiyasini egallashi, tadqiqotning psixometodologik strukturasi va uni tavsiflash uchun toifasini dastlabki qurish, gipotezalarni ilgari surish mumkin.

Tadqiqot turli sohalar doirasida amalga oshiriladi: umumiy psixo-idrok, xotira va fikrlash xususiyatlarini o'rganadi, mehnatni tashkil etish va boshqarishning sanoat psixo-muammolari, yosh psixo- turli xalqlar orasida idrok usullari, ijtimoiy psixologik turli etnik jamoalarga kiruvchi kishilar xulq-atvorining ma'lum qonuniyatlarini o'rganadi, bu jamoalarning psixologik xatti-harakatlarida namoyon bo'ladi. Odatda etnopsixologik tadqiqotlar amaliy ehtiyojlar bilan belgilanadi. Olimlarning ko'pyillik izlanishlari asosida etnopsixologik tadqiqotlarning quyidagi turlari mavjudligi aniqlangan. 1 - standart - dastlab madaniyatlararo taqqoslashni o'z ichiga olmaydi. Obyekt, milliy ong yoki o'zlikni anglash, milliy qadriyatlar va yo'nalishlar, ehtiyoj va motivlar; avto- va getero-stereotiplarning o'ziga xos xususiyatlari, etnik munosabatlar, an'analar, odatlar va urf-odatlar, muayyan millat va elat vakillarining xulq-atvorining o'ziga xosligi kabilar bo'ladi.

2- madaniyatlararo - turli millatlarga mansub odamlarning bir nechta guruhlarida yoki turli millat vakillari bir joyga to'plangan guruhlarda parallel ravishda olib boriladigan shaxslarning psixologik va ijtimoiy-madaniy xususiyatlarini o'rganish.

3- tarixiy va gnoseologik yondashuv – millatlarning kelib chiqishini tarixiy tahlil, kontent tahlili, omil tahlili va boshqa tadqiqotlarda turli ma'lumotlarni umumlashtirish va boshqa usullar yordamida o'rganish. U ma'lum bir millat vakillari bilan to'g'ridan-to'g'ri aloqa qilishning iloji bo'lmaganda qo'llaniladi (tarixiy, siyosiy, arxiv manbalarini tahlil qilish). Etnopsixologik tadqiqotlarni olib borishda tadqiqotchi tomonidan bir nechta etikaviy-axloqiy, konfidensiallik tamoyillariga amal qilish tadqiqot

natijalarining ishonchli chiqishini kafolatlashga xizmat qiladi. Xususan, dastlabki etnopsixologik etikaviy tamoyilga ko'ra, etnik jamoa shakllanishi va uning psixologiyasining turli omillarini hisobga olish - milliy ruhiyatni tarix, iqtisod, siyosiy va madaniy rivojlanish mahsuli sifatida va bu etnik jamoa uzoq vaqt yashaydigan boshqa sharoitlarni o'rganishdan dalolat beradi.

Ikkinchisi, bir etnik guruh vakillarining nodavlat notijorat tashkilotlarini boshqa xususiyatlarning namoyon bo'lishi bilan birlikda tahlil qilish - ularning ijtimoiy va individual onglari tarkibida turli xil ijtimoiy guruhlarning milliy, sinfiy, kasbiy, yosh xususiyatlari bilan qanday bog'liqligini to'g'ri tushunishga qaratilgan. Uchinchisi, shaxslarning milliy psixik xususiyatlarining namoyon bo'lishining xilma-xilligini hisobga olish - ularning nafaqat butun majmuasi va o'ziga xosligini har tomonlama tushunish va to'g'ri talqin qilish, balki ularning har birini tizimli tadqiq qilish. To'rtinchisi, nodavlat, notijorat tashkilotlarni, milliy-madaniyat markazlarni tahlil qilishda taqqoslash - etnoo'ziga xoslik faqat boshqa jamoalar vakillarining bir xil xususiyatlari bilan taqqoslash va qiyoslash orqali ma'lum bo'lishiga qaratilganligini inobatga olish.

Geteromillatli oila farzandlaridagi etnik identiklik shakllanishining psixologik jihatlarini tahlil qilish bir necha bor empirik tadqiqot mavzusiga aylangan. Biz tomonimizdan turli millatdagi nikohlar asosida tug'ilgan bolalarda etnik identiklik namoyon bo'lishining psixologik jihatlarini o'rganish maqsadida olib borilgan tadqiqotimiz uch bosqichda o'tkazildi:

1. Aniqlash bosqichi (o'smirlarning etnik identiklikni o'rganish);

2. Shakllantiruvchi bosqich (o'smirlardagi etnik o'ziga xosligini tadqiq etish uchun metodik vositalarni tanlash);

3. Nazorat bosqichi (eksperimental ish natijalarini taqqoslash).

O'smirlarning etnik identikligini o'rganish uchun tadqiqotimiz davomida quyidagilar qo'llanildi: Dj.Finnining "Etnik identiklikni o'rganish" metodikasi,[1] "Etnik identiklik turlari" so'rovnomasi (G.U.Soldatova, S.V.Rijova), O.L.Romanovanning "Bolalar va o'smirlarning etnik identiklik xususiyatlarini o'rganish" [2] shkalasi. Yuqoridagi tamoyillarga tayanib, biz tomonimizdan tashkil etilgan tadqiqot mezo darajada olib borilgan bo'lib, unda tadqiqot obyekti sifatida mamlakatimiz hududida istiqomat qilayotgan geteromillatli oilalarning o'smir yoshdagi farzandlari qatnashgan. Quyida berilgan jadval orqali tadqiqotimizda ishtirok etgan obyektlarning qaysi geteromillat vakillari ekanligini bilib olishimiz mumkin.

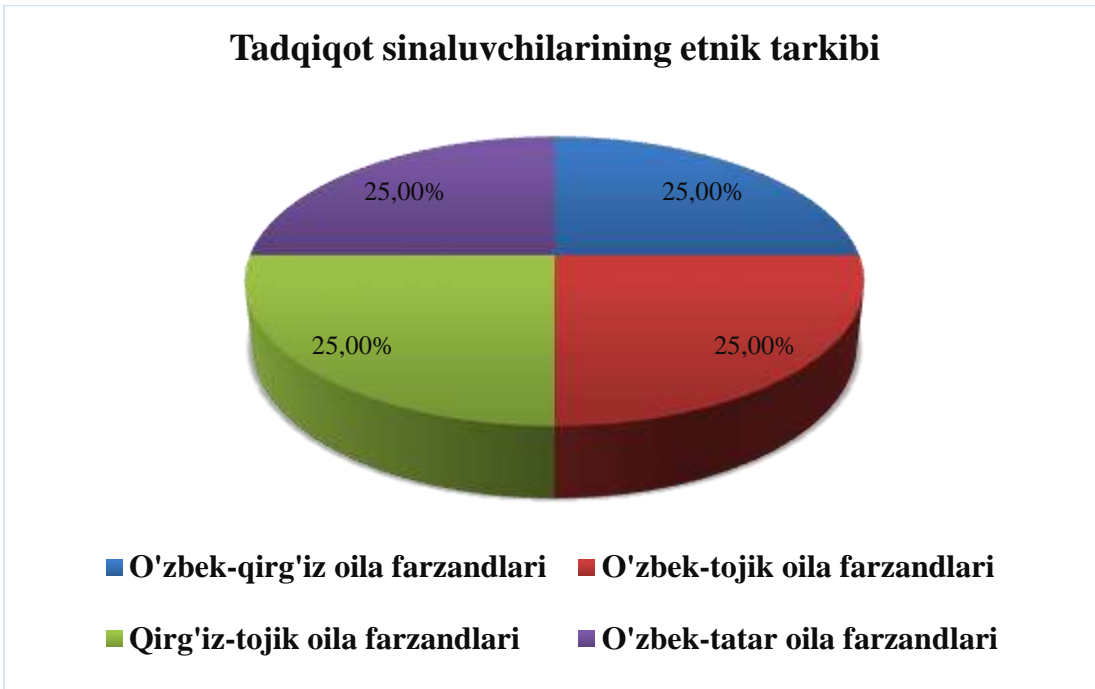
3.1.1.jadval

Tadqiqotda ishtirok etgan sinaluvchilarning etnik guruhga tegishlilik ko'rsatkichlari

Geteromillatli oilalar	Son	Foiz (%)
O'zbek-qirg'iz oila farzandlari	30 ta	25,0 %
O'zbek-tojik oila farzandlari	30 ta	25,0 %
Qirg'iz-tojik oila farzandlari	30 ta	25,0 %
O'zbek-tatar oila farzandlari	30 ta	25,0 %

Geteromillatli oilalar	Son	Foiz (%)
O'zbek-qirg'iz oila farzandlari	30 ta	25,0 %
O'zbek-tojik oila farzandlari	30 ta	25,0 %
Qirg'iz-tojik oila farzandlari	30 ta	25,0 %
O'zbek-tatar oila farzandlari	30 ta	25,0 %
Umumiy:	120 ta	100,0 %

Tadqiqotda jami 120 nafar o'smirlar sinaluvchi sifatida ishtirok etib ularning tanlama to'plamdagi representativligi to'liq ta'minlangan deyishimiz mumkin. Xususan, o'zbek-qirg'iz oilasiga mansub o'smirlar 30 nafar, o'zbek-tojik oilasiga mansub o'smirlar 30 nafar, tojik-qirg'iz oilasiga mansub o'smirlar 30 nafar, o'zbek-tatar oilasiga mansub o'smirlar 30 nafdardan iborat bo'ldi.

3.1.1.rasm. Tadqiqot obyektining foiz hisobida ifodalanishi

Yuqorida berilgan rasm orqali tadqiqotda ishtirok etgan respondentlarimizning oila vakillari nisbati foiz hisobida keltirilganini guvohi bo'lishimiz mumkin. Unga asosan, 25% o'zbek-qirg'iz oilasiga mansub o'smirlar 25% o'zbek-tojik oilasiga mansub o'smirlar 25% tojik-qirg'iz oilasiga mansub o'smirlar 25% o'zbek-tatar oilasiga mansub o'smirlardan ekanligi ma'lum bo'ldi.

3.1.2.jadval

Dj.Finnining "Etnik identiklikni o'rganish" metodikasining tavsiflovchi ko'rsatkichlari tahlili (n=120)

Shkalalar	Min	Max	M	σ	Assimetriya	Ekzess
Kognitiv komponent	1,00	20,00	10,09	5,68	,214	-1,170
Affektiv komponent	1,00	28,00	12,06	7,51	,644	-,521
Integral ko'rsatkich	15,00	48,00	30,67	9,77	,069	-1,087

Metodika bo'yicha olingan natjalardan ma'lum bo'ladiki, kognitiv komponent bo'yicha o'rtacha qiymat 10,09, standart og'ish 5,68 ni tashkil etib, chap tarafga manfiy ekzess ko'rsatkichda ekan. Bundan sinaluvchilar savollarga to'liq va tushungan holda javob bergan deyish mumkin.

Ushbu metodikaning affektiv komponenti bo'yicha minimal qiymat ballni, maksimal qiymat 28 ballni tashkil etib, o'rtacha qiymat 12.09 ni, standart og'ish 7.51 ballni, eksess -0,521 chap tarafga maxfiy og'ishni ko'rsatdi. Integral ko'rsatkich shkalasi bo'yicha minimal qiymat 15 ballni, maksimal qiymat 48 ballni tashkil etib, o'rtacha qiymat 30.67 ni, standart og'ish 9.77 ballni, eksess -1,087 chap tarafga maxfiy og'ishni ko'rsatdi.

Mazkur yuqorida keltirilgan natijalardan ma'lum bo'ladiki, barcha etnik guruhga tegishli o'smirlarda etnik identiklik namoyon bo'lishining integral, ya'ni umumiy ko'rsatkichi yuqori bo'lib, bu ularning o'z millatiga daxldorlik hissi yaxshi rivojlanganidan, deya xulosaga kelishga imkon beradi.

3.1.3.jadval

G.Soldatovaning "Etnik identiklikni namoyon bo'lishi" metodikasining tavsiflovchi ko'rsatkichlari tahlili (n=120)

Shkalalar	Min	Max	M	σ	Assimetriya	Ekzess
Etnonigilizm	1,00	20,00	8,71	5,32	,512	-,775
Etnik indefferentlik	1,00	20,00	8,22	4,55	,427	-,604
Pozitiv etnik identiklik	1,00	20,00	9,22	5,67	,315	-1,132
Etnoegoizm	1,00	20,00	9,54	6,52	1,169	5,431
Etnoizolyatsionizm	1,00	20,00	9,23	4,54	,204	-,774
Milliy fanatizm	1,00	20,00	9,23	5,45	,263	-1,073

Etnonigilizm shkalasi bo'yicha minimal qiymat 1 ballni, maksimal qiymat 20 ballni tashkil etib, o'rtacha qiymat 8.74 ni, standart og'ish 5.32 ballni, etnik indefferentlik shkalasi bo'yicha minimal qiymat 1 ballni, maksimal qiymat 20 ballni tashkil etib, o'rtacha qiymat 8.22 ni, standart og'ish 4.55 ballni, pozitiv etnik identiklik shkalasi bo'yicha minimal qiymat 1 ballni, maksimal qiymat 20 ballni tashkil etib, o'rtacha qiymat 9.22 ni, standart og'ish 5.67 ballni, etnoegoizm bo'yicha minimal qiymat 1 ballni, maksimal qiymat 20 ballni tashkil etib, o'rtacha qiymat 9.54 ni, standart og'ish 6.52 ballni tashkil etdi.

Etnoizolyatsionizm shkalasi bo'yicha minimal qiymat 1 ballni, maksimal qiymat 20 ballni tashkil etib, o'rtacha qiymat 9.23 ni, standart og'ish 4.54 ballni, milliy fanatizm shkalasi bo'yicha minimal qiymat 1 ballni, maksimal qiymat 20 ballni, o'rtacha qiymat 9.23 ni, standart og'ish 5.45 ballni tashkil etib, assimetriya va eksess bo'yicha normal holat mavjudligi kuzatildi.

3.1.4.jadval

O.L.Romanovanning "Bolalar va o'smirlarning etnik identiklik xususiyatlarini o'rganish" so'rovnomasi tavsiflovchi ko'rsatkichlari tahlili (n=120)

Shkalalar	Min	Max	M	σ	Assimetriya	Ekzess
O'z millatiga mansublik hissi	1,00	10,00	5,30	4,93	0,182	4,829
Millatning ahamiyati	2,00	14,00	7,81	2,78	,026	-,657
Etnik ozchilik va ko'pchilik o'rtasida munosabat	1,00	13,00	7,17	3,40	-,154	-,996
U yoki bu tildan foydalanish	-2,00	4,00	1,63	1,18	-,630	,535

O.L.Romanovanning “Bolalar va o’smirlarning etnik identiklik xususiyatlarini o’rganish” so’rovnomasi tavsiflovchi ko’rsatkichlari tahlili quyidagicha tus oldi: o’z millatiga mansublik hissi shkalasi bo’yicha minimal qiymat 1 ballni, maksimal qiymat 10 ballni tashkil etib, o’rtacha qiymat 5.30 ni, standart og’ish 4.93 ballni, millatning ahamiyati shkalasi bo’yicha minimal qiymat 2 ballni, maksimal qiymat 14 ballni, o’rtacha qiymat 7.81 ni, standart og’ish 2.78 ballni tashkil etib, assimetriya va eksess bo’yicha normal holat mavjudligi kuzatildi.

Etnik ozchilik va ko’pchilik o’rtasida munosabat shkalasi bo’yicha minimal qiymat 1 ballni, maksimal qiymat 13 ballni tashkil etib, o’rtacha qiymat 7.17 ni, standart og’ish 3.40 ballni, u yoki bu tildan foydalanish shkalasi bo’yicha minimal qiymat -2 ballni, maksimal qiymat 4 ballni, o’rtacha qiymat 1.63 ni, standart og’ish 1.18 ballni tashkil etgan.

Ma’lum bo’ldiki, o’smirlarda o’z millatiga mansublik hissini tuyish etnik identiklikning bosha ko’rinishlariga qaraganda yuqori ahamiyat kasb etar ekan. Ularning nazdida o’zi yoki yashayotgan millatining tilidan foydalanish etnik identikligining rivojlanishiga to’siq bo’lmas ekan.

3.1.5.jadval

Dj.Finnining “Etnik identiklikni o’rganish” metodikasining Kolmogorov-Smirnov mezoni bo’yicha ko’rsatkichlari tahlili (n=120)

№	Komponentlar	Z qiymat	Ishonch darajasi
1.	Kognitiv komponent	1,115	0,166
2.	Affektiv komponent	1,461	0,028*
3.	Integral ko’rsatkich	0,868	0,438

Izoh: *- $p < 0,05$

Dj.Finnining “Etnik identiklikni o’rganish” metodikasining Kolmogorov-Smirnov mezoni bo’yicha ko’rsatkichlarini tahlil qilganimizda, kognitiv komponent bo’yicha ($Z=1,115$; $p \leq 0,166$), affektiv komponent bo’yicha ($Z=1,461$; $p \leq 0,05$) va integral ko’rsatkich bo’yicha ($Z=0,868$; $p \leq 0,438$) tashkil etib parametrik mezonlarga muvofiq keladigan natijalar mavjudligi aniqlandi. Navbatdagi tahlilni tadqiqotimiz doirasidagi olingan G.Soldatovanning “Etnik identiklikni namoyon bo’lishi” metodikasining natijalarini normal taqsimot qonuniga muvofiqligini tekshirishga bag’ishlanadi.

3.1.6.jadval

G.Soldatovanning “Etnik identiklikni namoyon bo’lishi” metodikasining Kolmogorov-Smirnov mezoni bo’yicha ko’rsatkichlari tahlili (n=120)

№	Shkalalar	Z qiymat	Ishonch darajasi
1.	Etnonigilizm	1,384	0,043*
2.	Etnik indefferentlik	1,359	0,050*
3.	Pozitiv etnik identiklik	1,807	0,003**
4.	Etnoegoizm	1,519	0,020*
5.	Etnoizolyatsionizm	1,229	0,098
6.	Milliy fanatizm	1,253	0,086

Izoh: *- $p < 0,05$, ** - $p < 0,01$

G.Soldatovanning “Etnik identiklikni namoyon bo‘lishi” metodikasining natijalarini normal taqsimot qonuniga muvofiqligini tekshirish asosida etnonigilizm shkalasi bo‘yicha ($Z=1,384$; $p\leq 0,05$), etnik indefferentlik shkalasi bo‘yicha ($Z=1,359$; $p\leq 0,05$), pozitiv etnik identiklik shkalasi bo‘yicha ($Z=1,807$; $p\leq 0,01$), etnoegoizm shkalasi bo‘yicha ($Z=1,519$; $p\leq 0,015$), etnoizolyatsionizm shkalasi bo‘yicha ($Z=1,229$; $p\leq 0,098$) va milliy fanatizm shkalasi bo‘yicha ($Z=1,253$; $p\leq 0,086$) natijalar kuzatildi va mazkur metodikaning ko‘rsatkichlari tahlilini ham noparametrik mezonlarga solgan holda izohlash maqsadga muvofiqligi ma’lum bo‘ldi.

Pozitiv etnik identiklik ko‘rsatkichining yuqori ko‘rinish olishi nazarimizda, o‘smirlarda o‘z etnik guruhiga nisbatan pozitiv etnik stereotiplarning yaxshi namoyon bo‘lishi natijasida ijtimoiy tasavvurlarida etnik guruhi haqida ideal va normal ustanovkalar shakllanganining oqibati deya baholashimizga yordam beradi. Etnoizolyatsionizm shkalasi bo‘yicha esa mavjud ko‘rsatkichlar orasida pastroq natijalar olinganini o‘smirlarda o‘zi mansub bo‘lgan etnik guruhni boshqa etnik guruhlardan yaqqol ajratish, o‘zining guruhini cheklash kabi negativ etnik identiklik ko‘rinishlarining etnik identiklik strukturasi deyarli ko‘zga tashlanmasligi hisobiga ham deyishimiz mumkin.

3.1.7.jadval

O.L.Romanovanning “Bolalar va o‘smirlarning etnik identiklik xususiyatlarini o‘rganish” so‘rovnomasining Kolmogorov-Smirnov mezon bo‘yicha ko‘rsatkichlari tahlili ($n=120$)

No	Shkalalar	Z qiymat	Ishonch darajasi
1.	O‘z millatiga mansublik hissi	3,018	0,000***
2.	Millatning ahamiyati	0,847	0,470
3.	Etnik ozchilik va ko‘pchilik o‘rtasida munosabat	1,152	0,141
4.	U yoki bu tildan foydalanish	2,332	0,000***

Izoh: ***- $p<0,001$

O.L.Romanovanning “Bolalar va o‘smirlarning etnik identiklik xususiyatlarini o‘rganish” so‘rovnomasining natijalarini normal taqsimot qonuniga muvofiqligini tekshirish asosida o‘z millatiga mansublik hissi shkalasi bo‘yicha ($Z=3,018$; $p\leq 0,001$), millatning ahamiyati shkalasi bo‘yicha ($Z=0,847$; $p\leq 0,470$), etnik ozchilik va ko‘pchilik o‘rtasida munosabat shkalasi bo‘yicha ($Z=1,152$; $p\leq 0,141$), u yoki bu tildan foydalanish shkalasi bo‘yicha ($Z=2,332$; $p\leq 0,001$) natijalar kuzatildi va mazkur metodikaning ko‘rsatkichlari tahlilini ham noparametrik mezonlarga solgan holda izohlash maqsadga muvofiqligi ma’lum bo‘ldi.

Xulosa: O‘z millatiga mansublik hissi shkalasi bo‘yicha olingan natijalar maksimal ko‘rinish olgani har bir shaxs uchun o‘zi tegishli, daxldor bo‘lgan millat, guruhning ahamiyati doim muhimligi sababli deb baholasak, ikkinchi tarafdin esa, aynan o‘smirlarda mazkur yoshning psixologik xususiyatlaridan kelib chiqib aynan milliy g‘urur, millatga daxldorlik hissi yaxshi rivojlanish pallasida bo‘ladi kabi mulohazalar yuritishimizga olib keladi. Millatning ahamiyati shkalasi bo‘yicha past natijalarning

kuzatilganini esa, o'smir uchun u tug'ilib o'sayotgan millat, oilaning ahamiyati past yoki kamroqligidan emas, balki ularda hamma millat vakillari, ularning qadriyatlari va urf-odatlariga nisbatan tolerantlik shakllanayotganidan deb xulosalar qilishimiz mumkin.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Методика приводится из пособия: Стефаненко Т. Г. Этнопсихология, 2013. С. 21.
2. Методика приводится из пособия: Стефаненко Т. Г. Этнопсихология, 2013. С. 19—20
3. Nuraliyeva D. M. STUDYING SUSCEPTIBILITY TO THE BEHAVOIR OF THE PAIR IN THE RELATIONSHIP BETWEEN MAN AND WOMAN AND GIVING A SOCIAL-PSYCOLOGICAL HELP //Теория и практика современной науки. – 2018. – №. 5. – С. 32-34.
4. Nuraliyeva D. M. The problems of developing social psychological mechanisms in the family //Theoretical & Applied Science. – 2020. – №. 1. – С. 711-713.
5. Nuraliyeva Dildora Mamurjonovna Psychological assistance to families on the verge of divorce 2021/10 "Экономика и социум" №10(89)
6. Nuraliyeva Dildora Mamurjonovna. The concept of psychological service and its controversial issues in family. Stran/34-36 Proceedings of International Conference on Multidisciplinary Sciencesand Innovative Technologies Organized by Novateur Publications, India /2020/6/25.
7. Нуралиева, Д. М. (2020). КОНЦЕПЦИЯ ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ СЛУЖБЫ СЕМЬИ. ББК Ю953, 405.
8. Nuraliyeva D. M. Examining the orientation of women in the field of psychosocial service for the family and the empirical analysis of psychological qualities //International scientific and practical conference Cutting Edge-science Primedia E-launch page115-116. USA Conference Proceedings. – 2020. – Т. 6.
9. Nuraliyeva D. M. THE PROBLEMS OF DEVELOPING SOCIAL PSYCHOLOGICAL MECHANISMS IN THE FAMILY //Theoretical & Applied Science. – 2020. – №. 1. – С. 711-713.